

«ԻՆՏԵՐԱԿՏԻՎ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ»
ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱՏԵՍՏԱՎՈՐՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ
ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ
ԴԱՍԸՆԹԱՑ 2022

ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԹԵՄԱ

Խ. Դաշտենցի «Ռանչպարների կանչը»

Վիպասքի ուսուցումը

ԱՌԱՐԿԱ

Հայոց 1. և գրականություն

ՀԵՂԻՆԱԿ

Հայկանուշ Գյոդակյան

ՄԱՐԶ

Շիրակ

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

Գյումրու «Տոտոն վարժարան»

Բովանդակություն

<i>Ներածություն .....</i>	<i>3</i>
<i>Գլուխ 1. Համագործակցային ուսուցում.....</i>	<i>4-6</i>
<i>Գլուխ 2. Վիպասքի ուսուցման դաստիարակչական և կրթական կողմերը.....</i>	<i>7-11</i>
<i>Գլուխ 3. Արդիականություն.....</i>	<i>12-13</i>
<i>Եզրակացություն.....</i>	<i>14</i>
<i>Առաջարկություններ.....</i>	<i>15</i>
<i>Օգտագործված գրականության ցանկ.....</i>	<i>16</i>

Ներածություն

Խ. Դաշտենցը տարեգիրը եղավ մեր պատմության թերևս ամենադյուցազնական, ամենահերոսական սերնդի, որը նաև ողբերգական սերունդ էր, որովհետև մի քանի տասնյակ դյուցազուններ ոտքի էլան խիստ անհավասար մարտի, որն ավարտվեց ողբերգությամբ, ցեղասպանությամբ, ավարտվեց հայրենիքի կորստով: Ըստ այդմ էլ Դաշտենցի գրականությունը թաթախված է թախիծով, կսկիծով, մորմոքով... Ժամանակի ընթացքում պարզ դարձավ, որ Խ. Դաշտենցն իր ուրույն և մնայուն տեղն ունի 20-րդ դարի հայ գրականության պատմության մեջ: «Ռանչպարների կանչը» վիպասքը լույս սփռեց նաև իր կյանքի ամբողջ վաստակի վրա:

Սույն հետազոտական աշխատանքը հետապնդում է հետևյալ նպատակները.

- Ջարգացնել ուսուցիչների՝ համագործակցային դասեր պլանավորելու և կազմակերպելու հմտությունները:
- Կատարելագործել աշակերտների կողմից ուսուցման համագործակցային մեթոդների կիրառական հմտությունները:
- Բարձրացնել ուսուցման և ուսումնառության որակը:

Վերը նշված նպատակներին հասնելու համար անհրաժեշտ է մշակել գործունեության հետևյալ քայլերը.

- Ուսումնասիրել համագործակցային դասեր պլանավորելու մեթոդական սկզբունքները:
- Բացահայտել համապատասխան մեթոդների հաջողված և չհաջողված կողմերը:
- Ուշադրություն դարձնել թեմայի կրթական, դաստիարակչական և զարգացման խնդիրների լուծմանն ուղղված քայլերին:

Խ. Դաշտենցի «Ռանչպարների կանչը»

Վիպասքի ուսուցումը

Գլուխ 1. Համագործակցային ուսուցում

Դաշտենցը ստեղծեց իր գրականության գեղագիտական խիստ ինքնատիպ աշխարհը՝ ուրույն ռիթմերով ու նրբերանգներով: Նա հայ նորագույն գրականության մեջ ամբողջացրեց ու արմատավորեց արդեն Ակսել Բակունցի կողմից ուրվագծված հերոսի նոր որակը՝ ջարդերի ու ավերի միջով անցած, հայրենիք ու ընտանիք կորցրած արևմտահայ գաղթականին, որը ճակատագրի դեմ ծառանում է զորեղ կենսունակությամբ, ապրելու, արարելու, սերնդագործելու, գերդաստանի ընդհատված ծովնամեն գնով շարունակելու անկասելի կրքով: Այդ որակը գերազանց քննություն բռնեց ժամանակներում: Դաշտենցի անցած ճանապարհն ավելի ու ավելի բանուկ դարձրին Հր. Քոչարը, Մ. Գալշոյանը, Գ. Հակոբյանը և ուրիշներ:

Անգնահատելի է Դաշտենցի ստեղծագործության դաստիարակչական-ճանաչողական արժեքը: Եթե մի հարյուրամյակ առաջ մեր ժողովուրդն ազգային վերագարթոնք էր ապրում Բաֆֆու ու Պատկանյանի բոցաշունչ երգերով, ապա մեր օրերում այդ սրբազան առաքելությունն իրականացրին Դաշտենցի ու նրա խոհակիցների անուրանալի ավանդները:

Խ. Դաշտենցի ստեղծագործության թեման հայրենիքն է, իսկ հերոսը՝ հայրենասեր ու հողապաշտ հայորդին: Գրողի ներկապնակում մեր ժողովրդի հոգու պայծառ ու վճիտ գույներն են, և այդ է պատճառը, որ նրա ստեղծագործություններից այդպես լիաբուռն հորդում են հայն ու հայեցին:

Վերջին տարիներին, պայմանավորված մեր ժողովրդի ազգային վերագարթոնքով, Դաշտենցի անունն ավելի ու ավելի սիրելի դարձավ:

Թեմայի ուսուցումն ավագ դպրոցում պետք է իրականացնել ոչ ստանդարտ մեթոդներով՝ դասին ստեղծագործաբար մոտենալով: Եթե սահմանափակվենք միայն դասագրքային տեղեկատվության փոռխանցմամբ, ապա աշակերտների մոտ այն որևէ հետաքրքրություն չի առաջացնի և շատ շուտ կմոռացվի: Մինչդեռ որևէ

հետաքրքիր, որևէ փոքրիկ զգացմունքային պատմությամբ կարելի է գրավել աշակերտների ուշադրությունը և հետաքրքրություն առաջացնել:

Քանի որ թեման ընդգրկված է 12-րդ դասարանի ծրագրում, ցանկալի է կազմակերպել ֆիլմի դիտում: Դաշտենց-մարդուն՝ ազնիվ, բարի, համեստ ու համարձակ, ավելի մոտիկից ծանոթանալու, իսկ ստեղծագործությանը բոլորովին նոր լույսի տակ ընկալելու նպատակով բավականին հետաքրքիր կլինի դիտել Տարոն Ղափլանյանի «Բրաբիոն ծաղիկ որոնողը» ֆիլմը, որը նվիրված է Դաշտենցի 100-ամյակին:

«Երեք բանալի և մեկ կողպեք» համագործակցային ուսուցման մեթոդով կարելի է աշակերտներին բաժանել փոքր խմբերի: Ծավալուն նյութի դեպքում այս մեթոդը բավականին արդյունավետ է: Աշակերտների մեջ ձևավորվում է ընտրություն կատարելու, գլխավորը երկրորդականից տարբերելու հմտություն, ինչպես նաև համագործակցելու, իր ընտրությունը հիմնավորելու կարողություն:

«Հինգրոպեանոց ազատ շարադրանքի» մեթոդը ցանկալի է կիրառել կշռադատման փուլում՝ հնարավորություն տալով աշակերտներին ազատորեն շարադրել իրենց մտքերը և ունկնդրել մի քանիսի շարադրանքը:

Մեր ժամանակներում առաջնակարգ նշանակություն է ստանում առարկաների և գիտությունների համագործակցումը՝ միջառարկայական կապը: Ուսուցման գործընթացում այն կարևոր տեղ պետք է զբաղեցնի: «Ռանչպարների կանչը» վիպասքի ուսուցման ժամանակ շատ կարևոր է գուգահեռներ տանել «Հայոց պատմություն» առարկայի «Հայդուկային շարժում» թեմայի հետ:

Ստեղծագործության որոշ հատվածներ սերտ առնչություն ունեն նաև «Երաժշտություն» առարկայի հետ:

Թեմայի ուսուցման ընթացքում անհրաժեշտ է աշակերտների ուշադրությունը հրավիրել հերոսների մարդկային վեհ ու բարձր հատկանիշների վրա: Օրինակ՝ Անդրանիկը՝ ոչ միայն որպես անհատ, որպես հայդուկ, որպես փառապանձ զորավար, այլ ավելի շատ որպես համազգային ընդվզումի, ազատագրական շարժումների խորհրդանիշ, որպես խտացում և հավաքական կերպար Արաբոյի, Աղբյուր Սերոբի, Գևորգ Չաուշի, Սպաղանաց Մակարի, Մուրադի, Սեպուհի և մյուս անհամար «կրակե շապիկներ» հագածների: Մեծանուն զորավարն իր կենդա-

նության օրոք արդեն վերածվել է լեզենդի: Ժողովուրդը պանծացրեց իր հերոսին բազում երգերով, ասք ու զրույցներով, որոնցում հանգուցված են իրականն ու հեքիաթայինը, իսկությունն ու առասպելը: Ճիշտ է նկատել Վ.Թոթովենցը. «Մեր գրականության մեջ միայն մեկ բան Անդրանիկի համահավասար երգված է, այդ բանը արյունն է» [5, էջ 110]:

«Դերային խաղ» մեթոդով աշակերտներն ընտրում են որևէ կերպար և փորձում բեմականացնել փոքրիկ դրվագներ: Այն կօզնի, որ դասն ավելի տպավորիչ լինի:

Անհրաժեշտ է համակողմանիորեն ներկայացնել նյութը, որպեսզի երեխաները տիրապետեն նաև դիցաբանական, բանահյուսական ու ազգագրական համապարփակ գիտելիքների: Երկար տարիներ ուսումնասիրած լինելով Թալինի գյուղերում հաստատված սասունցիների ու տարոնցիների նիստուկացը, ավանդույթներն ու հոգեկերտվածքը, ինչպես նաև օժտված լինելով ընտրած նյութին համապատասխան լեզվառճական անվիճելի ձիրքերով՝ 60ականների վերջերից Դաշտենցը սկսում է կերտել հայոց նորագույն ժամանակների էպոսը՝ «Ռանչպարների կանչը»: Գրում է երկար, ներշնչանքով, պարտքի ու պատասխանատվության գիտակցումով՝ որպես անդավաճան ուղեցույց ունենալով դաշնակցական նշանավոր գործիչ Ռուբեն Տեր-Մինասյանի «Հայ յեղափոխականի մը յիշատակները» հուշագրությունը: Հիրավի, Ռուբենի «Յիշատակները» մի ծովածավալ գանձարան է, որտեղ իրենց ծարավը կարող են հագեցնել թե՛ պատմաբանն ու աշխարհագրագետը, թե՛ լեզվաբանն ու ազգագրագետը, թե՛ գիր ու գրականության անխոնջ մշակը:

Գլուխ 2. Վիպասքի ուսուցման դաստիարակչական և կրթական կողմերը

«Ռանչպարների կանչը», հիրավի, համարձակ մտահղացում էր. մի վեպում բովանդակել ազատագրական ամբողջ շարժումն իր անվանի գործիչներով, այն դեպքում, երբ, ինչպես մի առիթով նկատել է Մ. Գալշոյանը. «Ամենատաղանդավոր գրողը մի վեպով հազիվ թե սպառի մեն մի ֆիդայու կյանքը» [8, էջ 522]:

Վիպասքը չունի սյուժետային կայուն կառուցվածք ու բախում, բարձիթողի են մատնված կերպարակերտման ընդունված սկզբունքները, չկան հերոսների ներքին, հոգեբանական ապրումների բացահայտումներ: Վեպի այսօրինակ հաղթարշավի գաղտնիքը էպիկական մտածողության ու շարադրանքի բանահյուսական-էպոսային միտվածության մեջ է: Նոր ժամանակներում անհնար էր համարվում մի նոր էպոսի ծնունդ, այնինչ նույնիսկ 20րդ դարի սկզբներին Սասունի լեռներում Արաբոյի, Սերոբի, Հրայրի, Անդրանիկի ու մյուսների տեսքով շրջում էին Սասունցի Դավիթը, Մեծ ու Փոքր Մհերները, ժողովի նստում Ծովասարի փեշերին, փորձում միջամտել Աստծո «գործերին»: Նրանց մտքով անգամ չէր անցնում, որ ապրում են առասպելում, քանզի այդ առասպելը նրանց առօրյան էր, ճակատագրով պարտադրված ապրելակերպը:

«Այսպիսի սերունդ եղավ, այսպիսի սերունդ դժվար թե կրկնվի», - որպես «խոսք հեղինակի» գրում է Դաշտենցը: Այս խոսքերով հեղինակը մեզ է փոխանցում այդ հերոսական սերնդի տարեգիր Ռուբենի մորմոքը. «Յիշածս ու ջիշածս անունները կներկայացնեն այն սերունդը, որ իր գոհաբերությամբ, իր յեղափոխականի խառնուածքով, իր բարոյական ըմբռնումներով մեկ անգամ միայն ծնաւ մեր կյանքին մէջ երկրորդ անգամ այլևս աշխարհ չտեսավ... Ես շատ սերունդներ տեսայ տարբեր վայրերու մէջ, բայց այդ սերունդին համն ու հոտը տարբեր էր, ինչպես Արտամետի խձորինը, թէկուզ մէջը որդ ինկած լինի» [9, էջ 5]:

Վեպը բացվում է Մշո ս. Մարինե թաղի հայկական դպրոցից պատանի Մամիկոնի փախուստով: Լեռներից տարածվող «Ռանչպարների կանչը» շատ պատանի հոգիներ է թունդ հանել: Դրանցից մեկն էլ Մամիկոն-Մախլուտոն էր: Ահա նա իր ողիսականը սկսելուց առաջ՝ որպես ավանդապահ

որդի, շտապում է Ձորաթաղ՝ քեռի Բդեի օրհնությունն առնելու: Քեռի Բդեին հանդիպում ենք Տարոն աշխարհի «Յիշատակարանը» շարադրելիս: Բդեի «Յիշատակարանը» մի գեղեցիկ միջոց է, որով Դաշտենցը նախքան բուն նյութին անցնելը պատմական համառոտ էքսկուրս է կատարում Տարոնի պատմության մինչև 17-րդ դարի սկզբների անցուդարձերը, վերհանում թուրք-քրդական անլուր գազանություններից հեծող հայության վիճակը: Գազանություններ, որոնք, անհանդուրժելի չափեր ընդունելով, արդեն 19րդ դարի վերջերին ծնունդ տվեցին ֆիդայական շարժումներին:

Իմաստի ընկալման փուլում կարևոր է աշակերտներին ներկայացնել այն բոլոր աղբյուրները, որոնցից օգտվել է գրողը:

Խ. Դաշտենցը վիպասքը գրելիս օգտվել է նաև ազատագրական պայքարի բովոյ անցած մշեցի եղբայրներ Սարգիս և Միսակ Բդեյանների «Հարազատ պատմութիւն Տարօնոյ» աշխատությունից, նաև Սմբատ Զորավարի /Մախլուտո/ երկհատոր «Յուշերից» /Փարիզ, 1936/, որտեղ Մշո Առյուծը շարադրում է իր հեղափոխական կենսագրության առավել նշանակալից դրվագները:

Թվարկված աշխատություններից բացի, Դաշտենցն օգտվել է նաև Անդրանիկի, Ա. Թերզիբաշյանի, Ե. Քաջունու, Գ. Ահարոնյանի և այլոց հուշագրություններից: Խ. Դաշտենցը խոսում է նաև «պատմական ու աշխարհագրական» աղբյուրների մասին: Դրանցից առավել հիշարժանը Եղիազար Կարապետյանի «Մասուն» պատմաաշխարհագրական, ազգագրական բնույթի գողտրիկ աշխատությունն է /Երևան, 1963/: Այս գրքից Դաշտենցն իր վեպը համեմել է այնպիսի տեսարաններով, ինչպիսիք են դիոլի մեջ լցրած վառողի՝ գազանաբարո Չփլախ Շայխի քոշկը հօդս ցնդեցնելը, Բերդակ և Նորաշեն գյուղերի միջև ծագած սահմանային վեճը գեղջկական միջամտությամբ լուծելը, ջորեպան Երանոսի խոլինջը կոտրելը և այլն:

Վեճի ժամանակ տաքարյուն սասունցին մարդ է սպանել: Խղճի այրող խայթը դրդում է նրան վերցնել պատանքացու կտավ և այն գործիքը, որով կատարել է ծանր հանցանքը և ներկայանալ զոհի հարազատներին. «Ահա այն գործիքը, որով սպանել եմ ձեր որդուն, ահա այն կտավը, որով պետք է ես պատանքվեմ ու թաղվեմ: Ինքս կատարել եմ աններելի հանցանք և մեղքս քավելու համար իմ ոտքով ու պատանքով եկել ընկել եմ ձեր օջախը, իմ արյունը տալիս եմ ձեր մարդու արյան

դիմաց, իմ կյանքը հանձնում եմ ձեզ, դուք եք իմանում, ուզում եք ձեր տան մեջ ինձ սպանեք, ուզում եք, ներեք» [3, էջ 129]:

Խթանման փուլում անհրաժեշտ է աշակերտների ուշադրությունը հրավիրել որոշ ստեղծագործությունների վրա, որոնք սերտորեն կապված են վիպասքի հետ: Պետք է նշել, որ Դաշտենցը հետևեց Դեմիտրյանին. ոչ թե Վարդան Մամիկոնյան, այլ «Վարդանանք», ավելի պատկերավոր ասած՝ էպոսի «Սասունցի Դավիթ» և «Սասնա ծռեր» խորագրերից նախապատվությունը տվեց երկրորդին:

«Ռանչպարների կանչում» իրականությունը, թվում է, հեքիաթ է, հեքիաթը՝ իրականություն: Դրանք սահմանազատված չեն, միաձույլ են: Ժողովուրդը վերցնում է որևէ եղելություն, երփնազարդում երևակայության պերճ գույներով և դարձնում լեզենդ ու առասպել:

Նրա հերոսները բացառապես ծերունիներ են: Նրանք էրգրից բերել են գյուղեր ի, սարերի ու ձորերի անունները, դրանցով զուգել իրենց շրջապատն ու առօրյան, բայց, միևնույն է, չեն կարողանում սփռվել դրանցով, տեղավորվել դրանց մեջ: Այդ իսկ պատճառով մտամփոփ են ու ցրված, ապրում ու աշխատում են Արագածի փեշերին, հրձվում վերականգնվող երկրի հեքով, բայց հոգիներն անվերադարձ թափ առում են այնտեղ՝ Արաքսի այն ափերին: Եվ եթե սկիզբ են առնում խոսք ու զրույցները, տաք_տաք վեճերը, ապա դրանք միայն կորցրած հող ու ջրի, էրգրում պատահած դեպքերի մասին են:

Զրույցները ծերունիների միակ մխիթարությունն են: Դրանք ծագում են արևի հետ, սակայն արևի հետ մայր չեն մտնում, շարունակվում են. «Ամեն օր առավոտից իրիկուն պապերն իրենց էրգրից էին պատմում: Այնպես արեցին, որ Սասնա աշխարհը մի փունջ ծաղիկ ու փուշ դարձավ և դրվեց իմ ափի մեջ: Իսկ պապերն ու իրենց կյանքը... Ինձ թվում էր, թե իմ շրջապատի թիթեռն էլ անգամ լեզենդ է ու առասպել» [7, էջ 54]:

Դասն ավելի շարժուն ու հետաքրքիր դարձնելու համար կարելի է զուգահեռներ տանել և համեմատել վիպասքի հերոսներին էպոսի հերոսների հետ և ընդհանրություններ գտնելը թողնել աշակերտին: Իսմիլ Խաթունը դյուրեղ է Մհեր ին, Չմշկիկ Սուլթանը՝ Դավթին, Խանիկը՝ Գևորգին: Երեք դեպքերում էլ հետևանքները ողբերգական են: Սակայն ժողովրդի աչքում մազաչափ անգամ չի ընկել իր հերոսների

վարկը: Էպոսում ժողովուրդն իր հերոսներին օժտել է վեհանձնությամբ, արդարամտությամբ, մեծահոգությամբ ու ողջախոհությամբ, սակայն նրանց զերծ չի պահել նաև մարդկային թուլություններից, որպեսզի իր հերոսներին դարձնի հողեղեն, երկնային ու հարազատ: Գևորգի պարագայում էլ նույնն է: Աշխարհիկ թուլությունն երբ նրան ավելի սիրելի են դարձնում ժողովրդի աչքում: Ծայր է առնում գրույցների շղթան, որը նպատակ ունի արդարացնելու հերոսին. «...մանավանդ շատ խորոտ էր. ասես Տիրամոր պատկեր Խանիկա աչք ու ունքից էին նկատել, էդ աչք ու ունքի տերն էր ու երդվել էր Սուրբ Կարապետու վանքի գավթում թաղված Վահան Մամիկոնյանի գերեզմանին, որ ազգին ծառայի: Ու ծառայեց: «Մենակ Խանիկա մեր թող ասի, թե ծունկ զարկ, աղջիկ բերեցի ազգի համար» [7, էջ 50]:

Աշակերտների ուշադրությունն անհրաժեշտ է հրավիրել նաև այն փաստի վրա, թե ինչու հատկապես «Նարեկն» ու Բաֆֆին:

Պատանի Սմբատը գնում է համալրելու «կրակե շապիկ» հագածների շարքերը՝ իր հետ տանելով Մելքոն վարժապետի պատգամը. «Գոնե այնքան սովորեիր, որ կարողանայիր «Նարեկը» և Բաֆֆու «Խենթը» կարդալ: ...Գնա՛, որդի՛ս, և աստված քեզ հետ: Մինչև ցորյանի հատիկ չմեռնի՝ հունձք չկա: Եվ եթե քո մեջ հավատք ունես մանանեխի հատիկի չափ՝ լեռ կշարժես»:

Աստվածապեղ Նարեկացու Մատյանը խորհրդանշում է մեր ժողովրդի անսասան հավատքն ու երկնավորին հառված երբեք չխամրող հայացքը: Նրանց է ապավինել հայր փորձության ծանր ժամերին. «...մեր ժողովուրդն Ավետարանին քով պիտի համարձակիմ ըսել՝ անկից առաջ դրած է զայն. իր աղոթքի գերագույն գիրքը նկատած է զայն, «հայ» աղոթքին նվիրական գիրքը» [6, էջ 300]:

Իսկ Բաֆֆին կարողացել է ժամանակին գրգռել հայոց թմրած մարտական ջիղը: Բաֆֆու հրահրած «Կայծերն» էին, որ սփռվեցին բովանդակ Հայաստանով մեկ: Նրա հերոսներն օրինակ հանդիսացան հայ երիտասարդության համար, անգամ իրենց հեղափոխական ծածկանունները փոխ առան նրանցից: Նշենք, որ Անդրանիկի հեղափոխական ծածկանունը Պարույր էր, Գևորգ Չաուշինը՝ Սահրատ...

Էպոսի հերոսների նման ֆիդայու համար ևս վանքն ու բերդը, «Նարեկն» ու Րաֆֆին միևնույն ուխտի երկու բևեռներն են: «Նարեկը» Մարութա բացառիկ Աստվածածինն է, Րաֆֆին՝ Խաչ պատերազմին:

Հացն ու գինին, Տեր կենդանին,
Մարութա բարձրիկ Աստվածածին,
Խաչ պատերազմին վեր իմ աջ թևին...

«Ռանչպարներում» չկան դրական ու բացասական հերոսներ: «Այդ հերոսներն իրական են և հեքիաթային, իսկ բախումը՝ չարի ու բարու բախում. չկա ավանդական վեպի սկիզբ ու վերջ: Սկիզբն առասպելն է կամ հեքիաթը, վերջը՝ առասպելական կամ հեքիաթային իրականությունը, չկա, ուրեմն, դեպի հատուկ նպատակ գնացող սյուժետային ուղիղ գիծ, իսկ ընթացքն էպոսի փլվածքներն ու թռիչքներն են, չկա գեղարվեստական հնարանք, իսկ եթե, այնուամենայնիվ, գոյություն ունի, դա հեքիաթային պատումն է» [8, էջ 522]:

Գլուխ 3. Արդիականություն

Անհրաժեշտ է հատուկ անդրադարձ կատարել հայդուկ և ռանչպար բառերին: Ռանչպարներ անունը որոշակի պատմագիտական-գեղագիտական հայացքի ցուլացում է: Հայոց ազատագրության անձնագոհ մարտիկները՝ հայդուկները, ըստ ժողովրդի պատմական հիշողության մեջ հարատևող տվյալների, ամենասովորական, անչար, խաղաղասեր, իրենց արտ ու կալին, հողին ու ջրին գամված ռանչպարներ են, որոնք, սակայն, դաժան հանգամանքների բերումով ստիպված են զենքի դիմել՝ պաշտպանելու իրենց մարդկային իրավունքներն ու արժանապատվությունը: Խ. Դաշտենցը բացահայտում է ազատագրական շարժման հերոսական բովանդակությունը, պատմության մեջ հայտնի դարձած հերոսների հոգեկան ձգտումների վեհությունն ու գեղեցկությունը:

Դաշտենցը Մեծն Արաբոյի կերպարով հիմնավորեց ու հաստատեց Գյոթեի այն իմաստուն ասացվածքը, թե՛ «Միայն նա է կյանքին և ազատության արժանի, ով ամեն օր մարտնչում է դրանց համար» /«Տաուստ»/: Մի անմար, անձայր կարոտ կա Դաշտենցի ստեղծագործության մեջ.

Մի կարոտ կա, մի կարոտ կա, մի կարոտ անձայր,
Որ չի մեռնում, որ չի ցնդում, որ չի դառնում անցյալ,
Հուր է դառնում, սուր է դառնում և սրբությամբ ծալ-ծալ
Իմ գրքերում, իմ սրտի մեջ շողում է հար պայծառ...
Նորանում է, խորանում է և միշտ նոր դարձյալ,
Այդ քո սերն է, իմ ժողովուրդ, իմ հայրենի աշխարհ... /1945/:

«Ձնագնդի» մեթոդով վիպասքն ընթերցելու ընթացքում շատ կարևոր է աշխատանքը բնագրի հետ: Ցանկալի է կարդալու ընթացքում դուրս գրել թևավոր խոսքերն ու ասացվածքները, քանի որ Դաշտենցի թե՛ «Ռանչպարների կանչը», թե՛ «Խողեղանը» ծայրեծայր հագեցած են առածներով, ասացվածքներով ու թևավոր խոսքերով: Դաշտենցը հակված է ամենասովորական, պարզունակ մտքին անգամ թևավոր խոսքի իմաստ հաղորդելուն: Նրա խոսքին խորթ են երկարաբանությունները, և նա ևս, ինչպես Թումանյանը, ձգտում է հնարավոր սեղմ խոսքերով հնարավոր ընդգրկուն մտքեր արտահայտել: Սա ևս բխում է ժողովրդական բանահյուսության

խոսքարվեստի առանձնահատկություններից, իսկ հայոց բանահյուսությունը, ինչպես հայտնի է, գուսպ է և զերծ ճչացող գույներից: Դաշտենցին երբեմն հաջողվում է առածային_ասացվածքային պարզունակությունից բարձրանալինչև թումանյանական հմուտ լակոնաբանությունները. «1934_ին ընդունվեց (Չոլոն) կոլտնտեսության մեջ: Երրորդ տարին էր, որ նրա խնամքին էր հանձնված անասունը» [1, էջ 461]:

«Ռանչպարների կանչը» վիպասքում բրաբիոն ծաղիկն է խորհրդանշում հայի վաղնջական երազանքը՝ թշնամիներից մաքրված, ազատ ու հզոր Հայաստանը, այդ ծաղիկն են որոնում իրենց կյանքն ու երջանկությունը հայրենիքին նվիրաբերած հայորդիները: Ս. Աղաբաբյանի նկատումով՝ «Խ. Դաշտենցի մեկնաբանությամբ Անդրանիկի, Մախլուտոյի և մյուս նվիրյալների որոնած Բրաբիոն ծաղիկը Մարդարապատի ահեղ ու փրկարար ճակատամարտն էր, որն ավերակված Հայաստանին բերեց նոր կյանք ու խաղաղություն, այն սվինը, որին սատարելով հայ ֆիդայիները գյուղացու տարազով որբեր են հավաքում ապագա Հայաստանի համար» [1, էջ 83]:

Մախլուտոն իր սերնդակից ռանչպարների նման ողջ կյանքում փնտրեց Բրաբիոն ծաղիկը, «տեսավ շատ գեղեցիկ դաշտեր, ծաղկավետ հովիտներ, բայց մի դաշտ մնաց նրա հայացքի տակ՝ Մշո դաշտը և մեն_մի ծաղիկ՝ դժվարագյուտ ու անհասանելի՝ Երկիր Հայաստան: Ու կարոտելով կարոտեց նա այդ Բրաբիոն ծաղիկը և ծերանալով մաշվեց նրա կարոտից» [3, էջ 490]:

Այսպիսով, «Ռանչպարների կանչը» վիպասքի թեման շատ արդիական է և հետաքրքիր: Այն հայրենասիրական դաստիարակության ամենավառ նմուշներից է հայ գրականության մեջ: Այդ մասին է վկայում այն փաստը, որ այսօր անգամ բանակու հայ երիտասարդները սիրով կարդում են ստեղծագործությունը:

Եզրակացություն

Թեման բավականին բարդ է և ընդգրկուն: Հոդվածում փորձել եմ առավել համառոտ և մատչելի ներկայացնել վիպասքի ընդհանուր բնութագիրը՝ հանգամանորեն բացատրելով ուսուցման այն մեթոդների դերն ու նշանակությունը, որոնք ակտուալ են այսօր: Ներկայացված աշխատանքը հետաքրքրություն է առաջացնում, քանի որ հոդվածում նախ և առաջ կարևորվում է հայրենասիրական դաստիարակության դերը դպրոցում:

Ինտերակտիվ մեթոդների շնորհիվ թեմայի ուսուցումը դառնում է ավելի արդյունավետ ու հետաքրքիր: Հոդվածում անդրադարձել եմ նաև միջառարկայական կապերին, ստեղծագործության ճանաչողական-դաստիարակչական նշանակությանը, ինչպես նաև լեզվի պատկերավորությանն առնչվող որոշ հարցերի:

Առաջարկություններ

1. Բարելավել ուսուցանվող տեսական գիտելիքների պահանջները:
2. Ավելացնել թեմայի ուսումնասիրման համար նախատեսված գործնական դասերը:
3. Անհրաժեշտ է օգտագործել ինտերակտիվ ամենատարբեր մեթոդներ:
4. Անհրաժեշտ է մշտադիտարկումների միջոցով բացահայտել ուսուցիչների խնդիրները և տրամադրել մեթոդական աջակցություն:

Գրականություն

1. Աղաբաբյան Ս., Արդի հայ գրականության պատմություն, հատոր 2-րդ, Երևան, 1993:
2. Գասպարյան Դ., Գասպարյան Մ., Գրականության տեսություն, Երևան, 201
3. Դաշտենց Խ., Ռանչպարների կանչը, Երևան, 1979:
4. Զարյան Ռ., Հուշապատում, հատոր 2-րդ, Երևան, 1977:
5. Թոթովենց Վ., Երկեր, հատոր 3-րդ, Երևան, 1991:
6. Թոպանյան Ա., Երկեր, Երևան, 1988:
7. Հակոբյան Գ., Ծովասարի կակաչները, Երևան, 1988:
8. Ռանչպարների կանչը, Մ. Գալշոյանի հոդվածը, 1984:
9. Ռուբեն, Հայ յեղափոխականի մը յիշատակները, Երևան, 1990, հատոր 1-ին:
10. Վարդանյան Կ., Սասուն աշխարհի բանասացը, Երևան, 2000:
11. ysu.am
12. [hy.wikipedia.org > wiki > Խաչիկ_Դաշտենց](http://hy.wikipedia.org/wiki/Խաչիկ_Դաշտենց)

